

правят водосвети и по местата, където са минали, и по други краища на България. А край едно кладенче, направено от Ст. Караджа край родното му село, което било „лековито“, бива направен манастир и в деня на „Св. Илия“ се е отбелязвал помен за него.

Ще бъде прибързано тези прояви да се тълкуват само като суеверия. Фолклорното християнство, както се проявява тук, е само формата, чрез която етничното ни съзнание утвърждава героя и чрез която етничната общност се идентифицира с героя, прави го символ на свои съкровени идеали. И не е случайно, че при случаи на неуважение към паметта на героя се „задвижват“ санкциониращите механизми на обичая – онзи например, който развалил манастира до кладенчето на Стефан Караджа и преместил самото кладенче, бил сполетян от нещастия, а кладенчето бликнало на старото си място.

Това са, така да се каже, първичните рефлексии на народностното съзнание и психика на подвига и гибелта на Х. Димитър и Ст. Караджа. Те идват от всички краища на земята ни и затова, проследявайки този фолклорен в същината си процес, ще открием нюанси и във формите, и в съдържанието. Така например по пътя на четата от Дунава до лобното и място ще се срещнем най-вече с разказа, получил специфични постоянни места, които го превръщат в предание. Разказват как Х. Димитър върнал жетварките, които работят ангария на бея, защото в неделя е **грях** да се работи, как четниците влизат в **църквата с оръжие**, полагат **клетва** и **кръщават** едно дете с името Димитър, как **осветлили знамето** пред църквата и т.н. В тези разкази се повтарят **думи на героите**, **постъпки на героите** (когато турците качват ранения Ст. Караджа на гърба на един турчин, той рекъл: „Паша ефенди, доживях да възседна турчин в живота си“) **места**, свързани с героите.

Съвсем друг тип предания откриваме в селищата около Бузлуджа. Основното там е опитът на майката на Х. Димитър да намери гроба на своя син, последният бой, смъртта.

Колкото повече се отдалечаваме от епицентъра на събитията и песента, и преданието получават друг, по-обобщен израз. Събитията, които следват – и особено Априлското въстание и националноосвободителното движение в Македония и Одринско, вече се „съпровождат“ от песни, в които Хаджи Димитър и Стефан Караджа са свързани и с новите герои на нацията.